

TUNCELİ MÜZESİNDE SERGİLENEN TEKSTİLLER

Gül COŞKUN¹
Onur KIRBOĞA²

¹ Öğretim Görevlisi, Aksaray Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, El Sanatları, gulcoskun@aksaray.edu.tr, ORCID:0000-0002-4542-294X

² Öğretim Görevlisi, Munzur Üniversitesi, Tunceli Meslek Yüksek Okulu, Organik Tarım, onurkimboga@munzur.edu.tr, ORCID:0000-0002-4479-7336

Coşkun, Gül ve Kırboğa, Onur. "Tunceli Müzesinde Sergilenen Tekstiller". ulakbilge, 74 (2022 Temmuz: s. 783–800 doi: 10.7816/ulakbilge-10-74-07

ÖZ

Tekstil, çeşitli liflerin farklı teknikler kullanarak oluşturulan, bulunduğu bölgenin tarihi, coğrafya, yaşam kültürü gibi pek çok özelliği bünyesinde barındıran önemli ürünlerdendir. Bu ürünler yaşam kültürü, inançlar, statü gibi birçok özelliği yansıtır. Bu kültürün gelecek kuşaklara doğru tanıtılması, korunması, sergilenmesi, gerektiğinde restore edilmesi kapsamında en önemli görev ise müzelere düşmektedir. Tarih, kültür, doğa, turizm, inanç bakımından zengin bir geçmişe sahip olan Tunceli ilinin tanıtılmasında öncülük eden Tunceli Müzesi, yeni bir müze olmasından dolayı yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Bu nedenle araştırma, Tunceli Müzesinde sergilenen tekstil ürünlerin tespit edilmesi, belgelenmesi ve faydalanmak isteyenler için kaynak oluşturması amacıyla yapılmıştır. Araştırma için gerekli izinler, Tunceli Müze Müdürlüğünden alınmıştır. Müzede farklı tarihlerde incelemeler yapılmıştır. Müze ve tekstil ürünlerine ait bilgiler alınmıştır. Tunceli Müzesinde bulunan 36 tekstile ait; bilgiler envanter kayıtları doğrultusunda aktararak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tunceli müzesi, tekstil, coğrafya

Makale Bilgisi:

Geliş: 23 Kasım 2021

Düzeltilme: 20 Aralık 2021

Kabul: 11 Ocak 2022

Giriş

Yaşamın olduğu her alan ve dönemde var olan sanat, içinde barındırdığı estetik değerler dışında doğduğu bölgenin özelliklerini de yansıtmaktadır. İhtiyaçların karşılanması amacıyla başlayan, zamanla estetik ve zevkin birleşerek, dönemin kültür, tarih, statü, yaşam koşullarını en iyi ifade şekli olan sanat dallarından biri el sanatları ürünleridir. El sanatları, tarihin aynasıdır. Yüzyıllar öncesinde yaşanan olayları, hayatları, acıları ya da sevinçleri bazen ilmelerle, bazen nakış ile bazen resimlerle, bazen de taşlara farklı motiflerle işleyerek bizlere sunmaktadır. Bu yüzdendir ki el sanatları kültürel birer mirastır. Kültürel miras olan en önemli el sanatlarından biri de tekstil ürünleridir. Tekstil, hammaddeden en son ürüne kadar yapılan her türlü işlemi içinde barındıran bir kavramdır (Kaya ve Yazıcıoğlu 1992:1).

Müzeler, geçmiş toplumların kültürlerinin gelecek toplumlara taşınması açısından önemli mekânlardır. Geçmişe tanıklık eden bir toplumun tarihini, ait olduğu zamanın tüm izlerini üzerinde barındıran, nesneleri koruyup bugüne taşıyarak bize yansıtmaktadır. Ayrıca müzeler, geçmiş-bugün ve gelecek arasında bağ kuran çok önemli bir programı üzerinde barındırmaktadır (Karakaşlı, 2006: 3). Yaşadığı döneme ışık tutan, toplumun değer ve yaşam kültürünü yansıtan somut kültürel varlıkların belgeleme, koruma, sergilenme ve gerektiğinde restore ederek geleceğe aktarılmasına ev sahipliği yapan en önemli mekânlar müzelerdir.

Coğrafi çevrenin bir yöredeki tekstil ürünleri üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, müzelerde sergilenen tekstil ürünlerinin özelliklerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Tekstil ürünleri nihayetinde doğal ve kültürel çevrenin bir sonucudur. Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içinde bulunan Tunceli, çağlar boyunca pek çok uygarlığın yaşadığı zengin bir kültür ve tarihe sahip, turizm potansiyeli yüksek illerdendir. 2020 yılında açılan Tunceli Müzesi; ilin tarihsel süreçte ev sahipliği yaptığı uygarlıklara, yaşanan olaylara, bölge ve çevresine ait olan maddi ve manevi pek çok eşya, araç-gereç ve malzemeyi barındırmaktadır. Bu ve bunun gibi doğal ve kültürel çevrenin özelliklerini bünyesinde barındıran eserler bugün Tunceli Müzesinde sergilenmektedir.

Araştırma; Tunceli Müzesinde teşhirde bulunan tekstil eserlerin tespit edilmesi ve tanıtılması, geleneksel kültür değerleri olan ürünleri belgeleyerek, gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemlidir. Araştırmanın konusunu Tunceli Müzesinde bulunan tekstil ürünleri oluşturmaktadır. Bu araştırma, yeni açılan bir müze olan Tunceli Müzesinde bulunan tekstillerin incelendiği bir çalışmanın olmaması nedeniyle, müzede envanter kaydı alınmış ve teşhirde bulunan tekstil eserlerin, tespit edilmesi, belgelenmesi ve faydalanmak isteyenler için kaynak oluşturması amacıyla yapılmıştır.

Müzede bulunan ürünlere ait fotoğraf ve bilgilere ulaşmak adına Tunceli Müze Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Alınan izinler neticesinde müzeye 17.04.2022 ve 07.06.2022 tarihlerinde 2 ziyaret yapılarak ürünlerin fotoğrafları çekilmiş, müze görevlilerinden müze ve müzede sergilenen tekstil ürünler hakkında bilgiler alınmıştır.

Tunceli Müzesi

1935 yılında yapımına başlanan ve 1936 yılında yapımı tamamlanan tescilli tarihi bina, 1937-1949 yılları arasında Askeri Kışla binası olarak hizmet verdikten sonra Millî Savunma Bakanlığından Maliye Bakanlığına devredilmiştir. Maliye Bakanlığına devrinin yapılmasından sonra yapı bir tadilat geçirerek 1949 yılından 1990'lara kadar Memur Lojmanları olarak kullanılmıştır (Ulaşaoğlu ve Öncel 2018: 6). 2015 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne Tunceli Müzesi olarak kullanılmak üzere tahsis edilmiştir (Resim 1). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra bu tarihi bina; 24 Aralık 2020 yılında açılmış, kışladan müzeye dönüştürülerek kültürel hizmet veren bir yapı olmuştur (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-281504/tunceli-muze-mudurlugu.html>).

Alman mimarisi tarzına sahip olan bina, kare formlu olup yaklaşık 5.500 m²'lik bir alan üzerine kuruludur. Kare Formlu yapının kuzey cephesi 3 katlı, doğu, batı ve güney cepheleri ise 2'şer katlıdır. Yapının 1.800 m² büyüklüğüne sahip avlusu konser, tiyatro, konuşma vb. etkinliklerin düzenlenebileceği bir formatta tasarlanmıştır (Ulaşaoğlu ve Öncel 2018: 6). Orta avluda 1960'lı yılların sonuna kadar yapımı süren ve mezar taşı olarak kullanılan koç, koyun, at biçimli mezar taşlarından örnekler sunarak teşhire başlayan müze, arkeolojik buluntular ve tarihi eserlerin yanında inanca, (balmumu heykellerin temsil ettiği Alevi-Bektaşilerin dini ritüeli tasvir eden balmumu heykeller) geleneksel yaşam içinde kullanılan günlük araç gereçlere, kadın ve erkek giyim-kuşamına el dokumaları vb. etnografik malzemeye de yer verir (Taş, 2021: 90).

Resim 1. Müze binası (Ulaşoğlu ve Öncel 2018: 6)

Tunceli Müzesi prehistorik dönemden bugüne, kronolojik sıraya göre 2000 eserin sergilendiği 10 salondan oluşmaktadır. Bu salonlar:” 1- Arkeoloji Teşhir Salonu, 2. Sikke Teşhir Salonu, 3- Etnografya Teşhir Salonunu, 4- Geleneksel Yöntemlerle Tarım Teşhir Salonu, 5. Flora-Fauna Teşhir Salonu, 6- İnanç Salonu, 7- Mezar Taşları Teşhir Salonu, 8- Cumhuriyet Dönemi Teşhir Salonu, 9. Resim Galerisi Salonu ve 10. Müze Avlusu”dur (Öncel ve Şahin, 2022: 70).

Müzenin gelişimine destek olmak, Tunceli’nin kültür ve tarihi miraslarını ortaya çıkarmak, kayıt altına almak ve tanıtmak amacıyla yapılan ve yapılması planlanan pek çok çalışma bulunmaktadır. Müzede yapılan ve yapılması planlanan etkinlikler, araştırmalar bulunmaktadır. Yapılan etkinlikler; MUES ulusal envanter modülü çalışmaları tamamlanması, Tunceli Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan protokolle Tunceli Güzel Sanatlar Lisesi öğrenci ve öğretmenlerinin Müze içerisinde sanatsal çalışmaları, Tunceli Güzel Sanatlar Lisesi-Tunceli Müzesi Yedi Ulu Ozan anması etkinliği, farklı üniversitelerden akademisyenlerle Tunceli ili ve ilçelerinde yapılan yüzey araştırmaları ve koç ve at biçimli mezar taşlarının tespiti tescili çalışmalarıdır. Müzede; yaz sineması etkinlikleri, sonbaharda çeşitli sanatçıların müze içinde yapacağı sergiler, müze içinde laboratuvar kurulması, somut olmayan kültürel miras bölümünün hazırlanması, taşınmaz kültür varlıklarının tespit/tescil çalışmaları gibi birçok etkinlik planlanmaktadır (Şahin, 22).

Tunceli Müzesinde Sergilenen Tekstiller

Tunceli müzesi kronolojik sıralama ile düzenlenmiş 10 salondan oluşmaktadır. Müzede envanter kaydı alınmış, teşhirde bulunan 33’ü etnografya bölümünde (Salon 4), 3’ü Cumhuriyet Dönemi Teşhir Salonu (Salon 13) olmak üzere toplam 36 tekstil eser sergilenmektedir. Ayrıca İnanç Teşhir Salonunda Tunceli’nin yaşam kültürünü yansıtan, “Cem Töreni ve Güneşe Karşı Dua Ritüeli”nin canlandırıldığı balmumu heykelleri üzerinde geleneksel giysiler yer almaktadır. Envanterde kaydı olmayan bu giysiler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Sergilenen tekstil eserlere ait bilgiler envanter numaralarına göre verilmiştir. Ürünlere ait fotoğraflar envanter kayıtlarından alınmıştır. Aynı ürünlerin vitrin görsellerine ait fotoğraflar ise araştırmacı tarafından müze ziyaretlerinde çekilmiştir.

Krep (2020/E-2)

Resim 2. 2020/E-2 envanter kayıtlı krep ve sergilendiği vitrin 14.

2020/E-2 envanter numaralı krep, etnografya bölümünde takıların bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 2). Eni ve boyu; 70 cm olan koyu pembe krepin dörtkenarında yer alan oyalarda beyaz ve pembe renk kullanılmıştır.

Para Kesesi (2020/E-6)

Resim 3. 2020/E-6 envanter kayıtlı para kesesi ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-6 envanter numaralı örme para kesesi, etnografya bölümünde, el sanatları ürünlerin olduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 3). Kayıtlarda malzeme bilgisi iplik olarak belirtilmiş olan kesenin eni; 8,5, boyu; 13 cm'dir. Kesede sarı, turuncu, siyah, mavi, yeşil, beyaz ve sarı renkleri kullanılmıştır. Kese yüzeyinde hayvansal, bitkisel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Keseyi büzmek amacıyla ağız kenarına bağcık yapılmış, bağcık ucu ve kaide ucu oya ile süslenmiştir.

Kadın Şalvar (2020/E-9)

Resim 4. 2020/E-9 envanter kayıtlı şalvar ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-9 envanter numaralı kadın şalvarı, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin sergilendiği vitrinde yer almaktadır (Resim 4). Kayıtlarda şalvarın ana malzemesi ipek, bel ve paça kısımları pamuk olarak belirtilmiştir. Boyu; 104 cm ebatlarında olan şalvar envanter kayıtlarında dönemi yakınçağ, yöre olarak Anadolu ve çevresi olarak kaydedilmiştir.

Yazma (2020/E-12)

Resim 5. 2020/E-12 envanter kayıtlı yazma ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-12 envanter numaralı yazma, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin sergilendiği vitrinde sergilenmektedir (Resim 5). Eni ve boyu; 75 cm olan yazmanın zemini pembe renktir. Zemin üzerinde yazmanın kenarlarını çevreleyen kırmızı ve yeşil renkte bitkisel dal ve çiçeklerden oluşan bezemeler yer almaktadır. Aynı şekilde kenarlarda pembe ve yeşil oylarla süslenmiştir.

Yazma (2020/E-13)

Resim 6. 2020/E-13 envanter kayıtlı yazma ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-13 envanter numaralı yazma, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin sergilendiği vitrinde mankenin başında yer almaktadır (Resim 6). Eni; 74cm, boyu; 82 cm olan yazmanın zemin rengi kavuniçi rengidir. Yazmanın kenarlarını çevreleyen kırmızı ve yeşil renkte bitkisel dal, yaprak ve çiçeklerden oluşan bezemeler yer almaktadır. Yazmanın kenar kısımlarında sarı renkte oylar ile süslenmiştir.

Yazma (2020/E-14)

Resim 7. 2020/E-14 envanter kayıtlı yazma ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-14 envanter numaralı yazma, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin sergilendiği vitrinde, mankenin baş bölgesinde yer almaktadır (Resim 7). Eni ve boyu;75 cm olan yazmanın mor zemini üzerinde kırmızı ve yeşil renkte dal, yaprak ve çiçek motifleri yer almaktadır. Yazmanın kenarları, zemin rengi ile aynı renkte oylar ile süslenmiştir.

Yazma (2020/E-15)

Resim 8. 2020/E-15 envanter kayıtlı yazma ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-15 envanter numaralı yazma, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin sergilendiği vitrinde mankenin başında yer almaktadır (Resim 8). Eni ve boyu; 75 cm olan yeşil renk zemine sahip yazmada, kırmızı ve yeşil renkte dal, yaprak ve çiçek motifleri yer almaktadır. Yazmanın kenarları yeşil ve sarı renkte oylar ile süslenmiştir.

Para Kesesi (2020/E-17)

Resim 9. 2020/E-17 envanter kayıtlı para kesesi ve sergilendiği vitrin 13.

2020/E-17 envanter numaralı örme para kesesi, etnografya bölümünde kişisel kullanım eşyalarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 9). Para kesesinin ağız çapı; 10 cm, boyu; 14 cm'dir. Kahverengi, kırmızı, beyaz, yeşil ve mavi renkler kullanılan kesede geometrik motifler kullanılmıştır. Keseyi büzmek amacıyla ağız kenarına bağcık yapılmış, bağcık ucu ve kesenin tepesi (kaide) oya ile süslenmiştir.

Para kesesi (2020/E-26)

Resim 10: 2020/E-26 envanter kayıtlı para kesesi ve sergilendiği vitrin 13.

2020/E-26 envanter numaralı kese, etnografya bölümünde kişisel kullanım eşyalarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 10). Kesesinin eni; 10 cm, boyu; 14 cm'dir. Kahverengi, turuncu, yeşil, pembe, mor renklerin kullanıldığı düz dokuma (cicim) yün kese kenarları yeşil iplik kullanılarak tığ örgü ile birleştirilmiştir.

Para Kesesi (2020/E-27)

Resim 11. 2020/E-27 envanter kayıtlı para kesesi ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-27 envanter numaralı para kesesi, etnografya bölümünde el sanatları eserlerin bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 11). Kesenin eni; 9,5, boyu; 13 cm'dir. Düz dokuma (cicim) yün kesede kahverengi turuncu, yeşil, bordo ve sarı renkler kullanılmıştır.

Çorap (2020/E-30)

Resim 12. 2020/E-30 envanter kayıtlı çorap ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-30 envanter numaralı örme çorap, etnografya bölümünde el sanatları eserlerin bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 12). Bir çift olan yün çorabın boyu; 44 cm'dir. Krem rengi örgü zemin üzerine kırmızı ve yeşil renkte 5 adet üst üste sıralanmış pıtrak motifleri işlenmiştir.

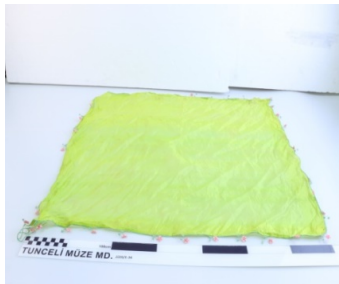
Çorap (2020/E-31)

Resim 13. 2020/E-31 envanter kayıtlı çorap ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-31 envanter numaralı örme çorap, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 13). Çorabın boyu; 44 cm'dir. Bir çift olan çorap, açık kahverengi örgü zemin ortadan ikiye ayrılmış iki tarafında üçer adet mavi, pembe, kırmızı ve turuncu renkte motifler işlenmiştir. Çorabın uç kısmına doğru kırmızı iplik ile işlenen çizginin iç kısmı çorabın bir eşinde altın simli iken diğerinde yeşil iplik ile işlenmiştir. Çorabın parmak ucu kısmında mavi ve kırmızı renkli iplikler ile yıldız motifleri işlenmiştir.

Krep (2020/E-34)

Resim 14. 2020/E-34 envanter kayıtlı krep ve sergilendiği vitrin 14.

2020/E-34 envanter numaralı krep, etnografya bölümünde takıların sergilendiği vitrinde sergilenmektedir (Resim 14). Eni; 70, boyu; 76 cm ebatlarında olan krep sade yeşil renktedir. Kenar kısımlarında pembe renkte oylar yer almaktadır.

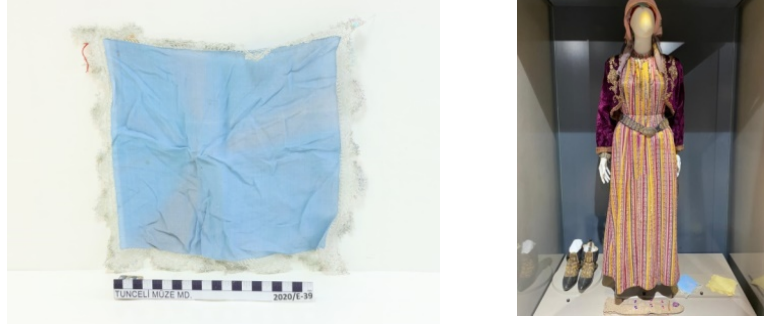
Para kesesi (2020/E-35)

Resim 15. 2020/E-35 envanter kayıtlı para kesesi ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-35 envanter numaralı örme para kesesi, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 15). Eni;8, boyu; 14 cm olan kesede, lila, mavi, pembe, sarı, mor, beyaz, kahverengi iplikler kullanılmıştır. Keseyi büzmek amacıyla ağız kenarına mor bağcık yapılmış, bağcık ucu ve kesenin tepesi (kaide) beyaz oya ile süslenmiştir.

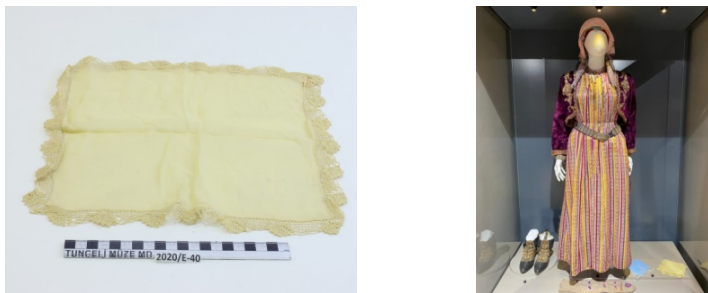
Mendil (2020/E-39)

Resim 16. 2020/E-39 envanter kayıtlı mendil ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-39 envanter numaralı mendil, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 16). Eni ve boyu; 27 cm olan kare biçimli mendil mavi renktedir. Dörtkenarı beyaz oyalıdır.

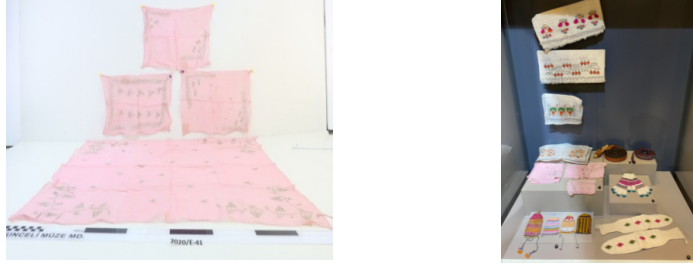
Mendil (2020/E-40)

Resim 17. 2020/E-40 envanter kayıtlı mendil ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-40 envanter numaralı mendil, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 17). Kare formda olan mendilin eni ve boyu; 28 cm'dir. Sarı renktedir ve dörtkenarı sarı oyalıdır.

Yazma (2020/E-41)

Resim 18. 2020/E-41 envanter kayıtlı yazma ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-41 envanter numaralı yazma, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 18). Kayıtlarda malzeme bilgisi jorjet kumaş yazmanın ebatları büyük parça: 84 x 87 cm, küçük olan diğer parçalar: 34 x 25 cm'dir. Eser, dört parça halindedir. Biri büyük, üç küçük örtüden oluşur. Pembe jorjetler, etrafları dut oya ile oyalanmış, kenarları zikzak motifi ile işlenmiş, ortada ise iki sıra halinde, tel simle işlemeler yer alır. Büyük örtünün dört köşesinde yaprak dalları işlenmiştir. Orta kısım ise serpmeye yapraklarla doldurulmuştur.

Erkek Şalvar (2020/E-45)

Resim 19. 2020/E-55 envanter kayıtlı erkek şalvarı ve sergilendiği vitrin 1.

2020/E-45 envanter numaralı erkek şalvarı, etnografya bölümünde geleneksel erkek giysisinin bulunduğu vitrinde manken üzerinde sergilenmektedir (Resim 19). Şalvarın boyu; 85 cm ebatlarındadır. Elazığ Müzesine ilk geliş tarihi 1971 olarak kaydedilmiştir. Düz dokuma olan şalvar, krem rengindedir. Yünden yapılan eserin parçaları dar şekildedir. Yanlarda cep açıklığı mevcuttur.

Bel Bağı (2020/E-47)

Resim 20. 2020/E-47 envanter kayıtlı bel bağı ve sergilendiği vitrin 5

2020/E-47 envanter numaralı bel bağı, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 20). Yün kolan dokuma olan bel bağının eni; 2,4 cm, boyu; 672 cm'dir. Kırmızı, lacivert, krem renkli iplikler kullanılmış olan bel bağının iki ucu püsküllüdür ve püsküller kopuk şekildedir.

Kemer (2020/E-49)

Resim 21. 2020/E-49 envanter kayıtlı kemer ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-49 envanter numaralı kemer, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 21). Boyu; 630 cm olan yün kolan dokuma kemerde kırmızı, yeşil, siyah ve sarı renk iplik kullanılmıştır.

Para Kesesi (2020/E-66)

Resim 22. 2020/E-66 envanter kayıtlı para kesesi ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-66 envanter numaralı para kesesi, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 22). Pembe, turuncu, kahverengi, yeşil, sarı ve bordo iplikler kullanılarak örülen para kesesinin eni; 9,2 cm, boyu; 17 cm'dir. Zeminde geometrik motifler kullanılmıştır. Keseyi büzmek amacıyla ağız kenarına bağcık yapılmış, bağcık ucu ve kesenin tepesi (kaide) oya ile süslenmiştir.

Halı (2020/E-84)

Resim 23. 2020/E-84 envanter kayıtlı halı ve sergilendiği vitrin 2 (Salon 13).

2020/E-84 envanter numaralı halı, Cumhuriyet dönemi teşhir salonu vitrinde sergilenmektedir (Resim 23). Yün olan halının eni; 107 ve boyu; 190 cm olan halı, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1973'dür. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Halı belli bir bölümünden kesilmiş ve kesilen yer dikilmiştir. Halıda kırmızı, beyaz, turuncu, lacivert siyah ve sarı renkler kullanılmıştır. Zemin rengi kırmızı olan halı üç bordürle çevrilidir. Dış bordürde kırmızı üzerine siyah su yolu motifi, içi beyaz olan orta bordürde yıldız motifi yer almaktadır. En iç bordürün uzun kenarında su yolu motifi, kısa kenarda geometrik motifler kullanılmıştır. Belli bir bölgeden kesilen halıda (3 adet olduğu düşünülen) zeminde iki adet kanatlı sekizgen göl motifi vardır. Göl motifi etrafında yıldız, bereket, nazar ve kanca motifleri sıralanmıştır. Orta zeminde kanatlı sekiz göl motifinin alt ve üstünde üçer adet im motifi yer almaktadır. Halının bir ucunda saçaklar örülmüş haldedir.

Gömlek (2020/E-88)

Resim 24. 2020/E-88 envanter kayıtlı gömlek ve sergilendiği vitrin 1.

2020/E-88 envanter numaralı gömlek, etnografya bölümünde geleneksel erkek giysisinin bulunduğu vitrinde manken üzerinde sergilenmektedir (Resim 24). Eni; 45 cm, boyu; 67 cm olan gömlek, Elazığ Müzesine ilk geliş tarihi 1974 olarak kaydedilmiştir. Gömlek, uzun kollu, yuvarlak yakalı şekildedir. Eserin yaka, kol ve yanlarında lacivert çizgiler yer alır.

Peşkir (2020/E-90)

Resim 25. 2020/E-90 envanter kayıtlı peşkir ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-90 envanter numaralı pamuklu kumaş peşkir, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 25). Eni; 46, cm, boyu; 81 cm olan peşkirin iki kısa kenarına siyah zikzak bordür ve yeşil, turuncu, mavi, pembe, siyah renkli iplikler ile bitkisel motifler işlenmiştir.

Şerbet havlusu (2020/E-91)

Resim 26. 2020/E-91 envanter kayıtlı şerbet havlusu ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-91 envanter numaralı şerbet havlusu, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 26). Pamuklu kumaş şerbet havlusunun eni; 43, cm, boyu; 83,5 cm'dir. Peşkirin iki kısa kenarına siyah zikzak bordür ve kırmızı, siyah, yeşil renkli iplikler ile bitkisel motifler işlenmiştir.

İşlemeli çevre (2020/E-92)

Resim 27. 2020/E-92 envanter İşlemeli çevre ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-92 envanter numaralı işlemeli çevre, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 27). Eni; 38 cm, boyu; 40 cm olan çevrenin Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1974'dür. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Dört köşesinde siyah bordür içinde kırmızı, mavi, sarı, mor, bordo ve yeşil renk iplikler ile işlenmiş bitkisel motifler yer almaktadır.

Uçkur (2020/E-93)

Resim 28. 2020/E-93 envanter uçkur ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-92 envanter numaralı uçkur, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 28). Eni; 29 cm, boyu; 141,5 cm'dir. Uçkurun, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1974'dür. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Eserin iki kısa kenarında stilize motifler, ortada beyaz zemin üzerine yeşil, kırmızı, siyah renkte iplikler ile işlenmiş bitkisel motifler vardır.

Şerbet havlusu (2020/E-97)

Resim 29. 2020/E-97 envanter şerbet havlusu ve sergilendiği vitrin 15.

2020/E-97 envanter numaralı şerbet havlusu, etnografya bölümünde bakır eşyaların olduğu sofranın bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 29). Pamuklu kumaştan yapılmış olan şerbet havlusunun eni; 35 cm, boyu; 54 cm'dir. Eserin Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1974'dür. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Şerbet havlusunun iki kısa kenarının alt ve üst kısmında kırmızı renkli iplikle işlenmiş zikzaklı bordür yer almaktadır. Ayrıca, kenarlarda kırmızı, pembe, sarı ve mavi renkli ipliklerle bitkisel motifler işlenmiştir.

Halı yolluk (2020/E-99)

Resim 30. 2020/E-99 envanter kayıtlı halı ve sergilendiği vitrin 9.

2020/E-99 envanter numaralı halı, etnografya bölümünde vitrinde sergilenmektedir (Resim 30). Yün halının eni; 92 ve boyu; 306 cm'dir. Halının, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1974'dür. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Dıştan üç bordürle çevrili olan yolluk halıda kırmızı, lacivert, kahverengi ve beyaz renkleri kullanılmıştır. İç ve dışta yer alan dar bordürde su yolu ve bereket motifleri düzensiz olarak yerleştirilmiştir. Daha kalın olan iç bordürün kısa kenarının bir ucunda koçboynuzu motifi sıralanmışken, diğer kısa kenar uç bölümünde orta bordür bulunmamaktadır. Halının uzun kenarında orta bordürde koçboynuzu ve geometrik şekiller yerleştirilmiştir. Zeminde birbirini takip eden iç kısımda akrep, koçboynuzu ve eli belinde motifleri yer alan iç içe geçmiş 4 adet akrep motifi yerleştirilmiştir. Zeminde yer alan ilk ve son eşkenar dörtgenin baş kısımlarında koçboynuzu motifi yer almaktadır. Ayrıca zemin üzerinde ejder motifleri sıralanmış ve düzensiz yerleştirilmiş kanca motifi kullanılmıştır. Halının zemin, saçak ve kenar örgülerinde tahribatlar mevcuttur.

Üç etek entari (2020/E-122)

Resim 31. 2020/E-122 envanter kayıtlı mendil ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-122 envanter numaralı üç etek, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 31). Boyu; 140 cm olan üç etek, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1974'dür. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Eser, uzun kollu, düz yakalı, önü açık, üç etek tarzındadır. Eser üzerinde yoğun olarak kırmızı, turuncu, pembe renkte dikey çizgiler yer alır. İçlerinde çeşitli bitkisel motifler yer alır. Aynı kompozisyon kollarda yatay şekilde işlenmiştir.

Cepken (2020/E-135)**Resim 32.** 2020/E-135 envanter kayıtlı cepken ve sergilendiği vitrin 11.

2020/E-135 envanter numaralı cepken, etnografya bölümünde geleneksel kadın giysisinin bulunduğu vitrinde manken üzerinde sergilenmektedir (Resim 32). Kadife cepkenin boyu; 44cm, etek; 92,5 cm, kol boyu; 49 cm, kol ağzı; 15 cm'dir. Cepken, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1976'dır. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Uzun kollu, önü açık, yakasız şekildedir. Eserin yüzeyinde, mor renk zemin üzerinde bitki ve meyve şeklinde bezemeler yer alır. Aynı bezemeler kollarda da yer alır. Kenar kısımları helezonik şekilde motifler yer alır.

Eldiven (2020/E-162)**Resim 33.** 2020/E-162 envanter kayıtlı eldiven ve sergilendiği vitrin 5.

2020/E-162 envanter numaralı eldiven, etnografya bölümünde el sanatlarının bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 33). Boyu; 24 cm olan eldiven, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1981'dir. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Eser, bir çift olup beş parmaklı şekildedir. Beyaz, pembe, yavruağzı ve siyah renk kullanılmış olan eldiven üzerinde beyaz zemin üzerine bordürler yer alır. Üstte, siyah zemin üzerine çengel motifi işlenmiştir. Orta bordür ve alt bordürde ise birbirine bağlı geometrik figürler yer alır. Parmak uçları ise yeşil renktedir.

Halı (2020/E-171)**Resim 34.** 2020/E-171 envanter kayıtlı halı ve sergilendiği vitrin 5 (Salon 13).

2020/E-171 envanter numaralı halı, Cumhuriyet dönemi teşhir salonu vitrinde sergilenmektedir (Resim 34). Yün halının eni; 90 ve boyu; 260 cm'dir. Halı, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1987'dir. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Yeşil, kırmızı, turuncu, siyah ve beyaz renkler kullanılan halıda geniş bir adet bordür bulunmaktadır. Bordür içi çakmak motifi ile bezelidir. Zemin altıgünden 3 gölden oluşmaktadır. Altıgen göl içinde, çakmak, saç bağı ve stilize edilmiş figürler mevcuttur. Halının saçakları ve zeminin bazı bölgeleri yıpranmıştır.

Kuşak (2020/E-177)

Resim 36. 2020/E-178 envanter kayıtlı halı ve sergilendiği vitrin 7 (Salon 13).

2020/E-177 envanter numaralı kuşak, etnografya bölümünde geleneksel erkek giysisinin sergilendiği vitrinde manken üzerinde yer almaktadır (Resim 35). Kuşağın eni; 99 cm, boyu; 126 cm'dir. Elazığ Müzesine ilk geliş tarihi 1988 olarak kaydedilmiştir. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Eser, dikdörtgen bir biçimde olup etrafında bordür yer alır. Bordürün içi bir birine bağlı stilize biçimde bitkisel motiflerle bezenmiştir. Ortada stilize edilmiş kırmızı, siyah, yeşil, mavi ve bordo renklerde lale motifleri yer alır.

Halı (2020/E-178)

Resim 36. 2020/E-178 envanter kayıtlı halı ve sergilendiği vitrin 7 (Salon 13).

2020/E-178 envanter numaralı halı, "Cumhuriyet Dönemi Teşhir Salonu"nda sergilenmektedir (Resim 36). Yün halının eni; 89 ve boyu; 250 cm'dir. Halı, Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1988'dir. Tunceli Müzesine 2019 tarihinde devredilmiştir. Dıştan üç bordürle çevrili olup içlerinde geometrik ve bitkisel süslemeler yer almaktadır. Halının bir ucunun kısa kenarında geniş su yolu motifi kullanılmış, diğer ucunda kullanılmamıştır. Zeminde tekrar eden 4 adet sekizgen göl bulunmaktadır. Bunların içinde stilize yıldız motifi, yıldız motifinin her birinin içinde farklı motifler kullanılmıştır. Bu motifler pıtrak, kanca, nazar, bereket, muska motifleridir. Halının zemini üzerinde düzensiz olarak yerleştirilmiş akrep motifleri görülmektedir. Halıda beyaz, kırmızı, siyah, yeşil, turuncu, kahverengi ve sarı renkleri kullanılan halının zemin ve saçak bölümünde tahribatlar vardır.

Peşkir (2020/E-189)

Resim 37. 2020/E-189 envanter kayıtlı peşkir ve sergilendiği vitrin 15.

2020/E-189 envanter numaralı peşkir, etnografya bölümünde bakır eşyaların olduğu sofranın bulunduğu vitrinde sergilenmektedir (Resim 37). Kayıtlarda malzeme belirtilmemiştir. Peşkirin eni; 42 cm, boyu; 116 cm'dir. Peşkirin Elazığ Müzesine ilk geldiği tarih 1995'dir. Eser, dikdörtgen boyutlarında olup üzerinde yatay çizgiler yer almaktadır. Eserin kenarlarında üçer adet bitkisel ve geometrik motifler yer alır. İki kısa kenarı püsküllü şekildedir.

Sonuç

2020 tarihinde hizmete açılan Tunceli Müzesine ait eserler, 2019 yılında Elazığ Müzesinden devredilmiştir. Edinilen bilgilere göre, tekstil ürünlerin müzeye geliş tarihi; 09.10.2019 olarak kaydedilmiştir. Bazı ürünlerin Elazığ Müzesine geliş tarihleri de bilgiler arasında yer almaktadır.

Müzede yapılan inceleme neticesinde; 6 adet para kesesi, 5 adet yazma, 4 adet halı, 3 adet peşkir, 2 adet şalvar, 2 adet çorap, 2 mendil, 2 şerbet havlusu, 2 adet krep, 1 bel bağı, 1 kemer, 1 çevre, 1 cepken, 1 eldiven, 1 uçkur, 1 kuşak ve 1 adet üç etek entari olmak üzere toplam 36 adet tekstil ürününün sergilendiği tespit edilmiştir. Sergilenen ürünlerin 33'ü Etnografya Teşhir Salonu'nda, 3'ü Cumhuriyet Dönemi Teşhir Salonu'nda farklı vitrinlerde bulunmaktadır.

Elazığ Müzesinden Tunceli Müzesine devredilen eserlerin yansısı 2021 yılından sonra müzeye yapılan bağışlar ile 27 adet tekstil de depoda yer almaktadır. Bunlar 13 adet halı, 4 adet kilim, 2 adet gömlek ve birer adet peşkir, şalvar, kuşak, çarşaf, cepken, heybe, yastık yüzü ve üç etek entaridir. Bağışların devamı ile bu sayının daha da artacağı beklenmektedir.

Kayıt altına alınan tekstillerde malzeme olarak; bölgenin coğrafi özelliklerinin bir yansıması olarak yapılan hayvancılık nedeniyle bölgeye ait eserlerde yün daha çok kullanılmıştır. En çok kullanılan renkler; kırmızı, yeşil, turuncu, pembe, siyah, lacivert, mavi, sarı, kahverengi ve beyazdır. Eserlerde geometrik ve stilize bitkisel motiflerin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür.

Müzenin yeni olması dolayısıyla kayıt ve eser bilgilerinde bazı eksikliklerin olduğu, bununla ilgili müze görevlilerinin çalışmaları olduğu bilinmektedir. Açılmasının üzerinden kısa bir zaman geçmesine rağmen; "Avrupa Yılın Müzesi Ödülü 2022" yarışmasında finale kalmış olması bunu desteklemektedir.

Tunceli müzesinde yapılan ve yapılması planlanan akademik çalışma, proje ve yayınların müzeye katkı sağlaması anlamında önemlidir. Ayrıca bu çalışmaların kültür, coğrafya, doğa, tarih ve turizm bakımından zengin özelliklere sahip olan Tunceli ilinin tanıtılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Müzelerde sanat tarihçi ve arkeologların yanında el sanatları uzmanı ve tekstil restorasyon/konservasyon uzmanlarının bulunması eser tasnif, bilgi, belgeleme, sergileme, eserlerin ihtiyaç durumunda restore edilebilmesi anlamında önemli ve gereklidir.

Kaynaklar

Karakaşlı, M. (2006). Müzelerde aydınlatma kriterlerinin analizi ve Antalya müzesi örneği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kaya, F. ve Yazıcıoğlu, Y. (1992). Lif teknolojisi. Ankara: Seçkin Ofset Matbaacılık.
- Taş, S. (2021). Tunceli arkeoloji ve etnografya müzesi bağlamında somut olmayan kültürel mirasın desteklenmesi. Tunceli Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 84-98.
- Ulaşaoğlu, İ. ve H.-Öncel, K. (2018). Küllerinden yeniden doğan bir tarih: Tunceli/Dersim müzesi. Aktüel Arkeoloji, Aralık, S.66, ss.6-10.
- Öncel, K. ve Şahin, Ö. (2022). Dersim kışlasından Tunceli Müzesi'ne. Anadolu Kültür Atlası, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2.sayı, Temmuz-Ağustos, 70-72.

Sözlü Görüşme

Özgür Şahin. Tunceli Müzesi. Arkeolog. 17.04.2022/07.06.2022. Sözlü Görüşme.

İnternet Kaynakları

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-281504/tunceli-muze-mudurlugu.html>.

TEXTILES EXHIBITED AT TUNCELİ MUSEUM

Gül Coşkun, Onur Kırboğa

ABSTRACT

Textile products are important products in which various fibers are created using different techniques and contain many features. These products reflect the history, geography, life culture and beliefs of the place where they are made. One of the most important duties of museums is to introduce, protect, exhibit and restore textile products to future generations correctly. Tunceli Museum has an important place in promoting the province of Tunceli, which has a rich history in terms of history, culture, nature, tourism and belief. Since this museum is a new museum, it has been seen that the work done is insufficient. For this reason, this research has been carried out in order to identify and document the textile products exhibited in the Tunceli Museum and to create a resource for those who want to benefit. Necessary permissions for the research were obtained from the Tunceli Museum Directorate. The museum was examined on different dates. Information about the museum and textile products was obtained. The information of 36 textile products in Tunceli Museum was evaluated in accordance with the inventory records.

Keywords: Tunceli Museum, textile, geography